

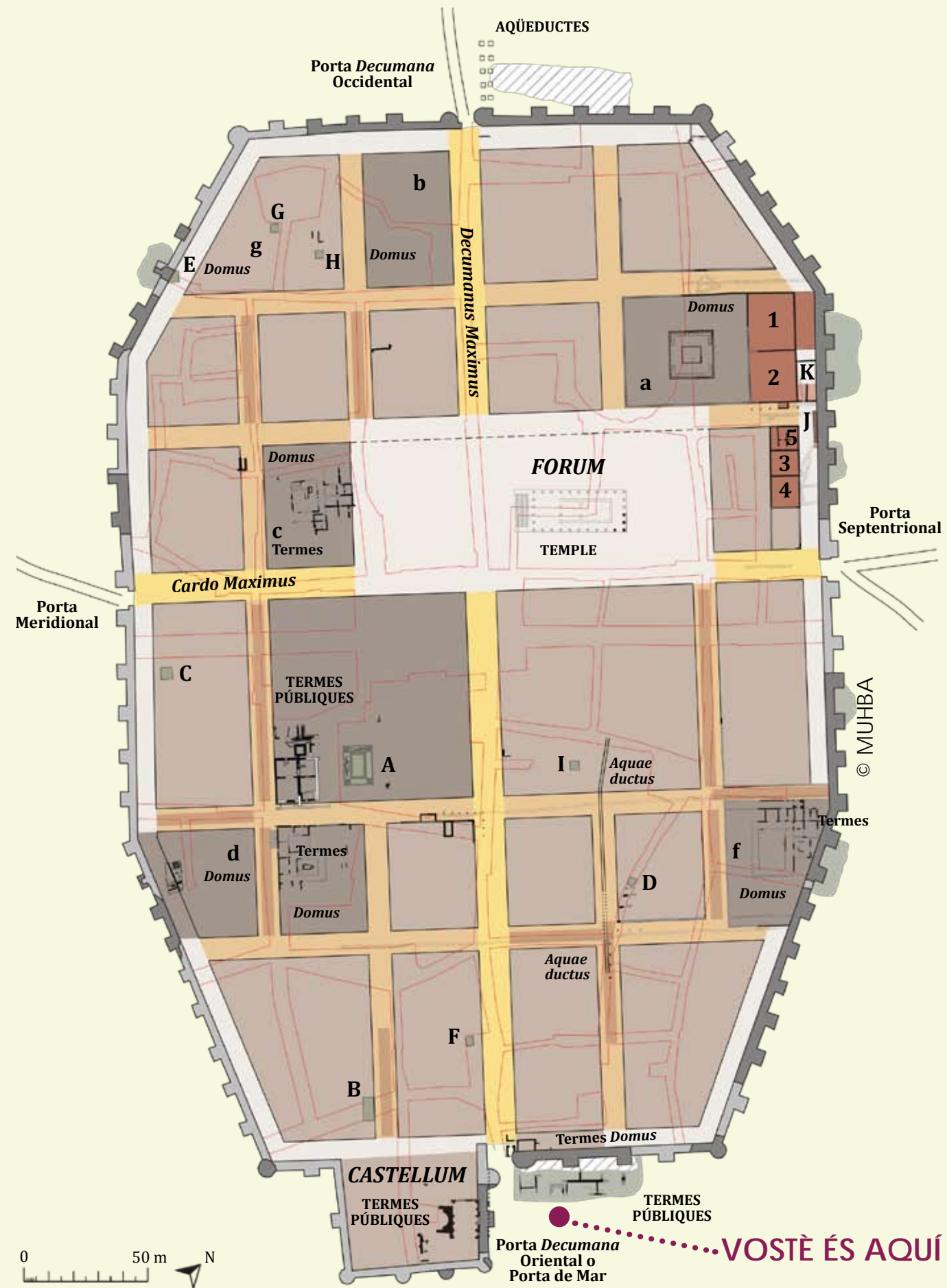
BARCINO, UNA CIUTAT COSTANERA

1

Barcino va ser fundada per l'emperador August al voltant de l'any 10 aC. Era una ciutat petita, d'unes deu hectàrees tancades per una muralla. La seva planta era irregular i formava un rectangle amb els angles retallats per adaptar-se a la topografia del terreny.

A l'encreuament dels dos carrers principals, el *cardo maximus* i el *decumanus maximus*, hi havia el *forum* o plaça pública, on s'aixecaven els principals edificis administratius i religiosos. Al segle I dC, la ciutat quedava molt més a prop del mar que ara: tan sols uns cent cinquanta metres separaven la muralla de la costa.

Fora de la ciutat, al *suburbium*, s'ubicaven espais de producció, com ara tallers de ceràmica i metal·lúrgia, i també estructures d'hàbitat, com ara les *villae* i les *domus* suburbanes. A banda i banda de la porta pel costat de mar hi havia dos conjunts termals destinats, segurament, a homes i a dones respectivament.

Figura 1. Planta de la ciutat romana als segles III-IV dC. Hipòtesi de Julia Beltrán de Heredia i dibuix d'Emili Revilla.

- A Mosaic de Sant Miquel
- B Mosaic del Circ
- C Mosaic de les Tres Gràcies
- D Mosaic del carrer de la Palma de Sant Just
- E Mosaic del carrer de la Baixada de Santa Eulàlia
- F Mosaic de la Plaça Regomir
- G Mosaic de la Plaça de Sant Felip Neri
- H Mosaic de Sant Sever
- I Mosaic de Sant Just
- J Escala d'accés al pas de ronda
- K Cos de Guàrdia

DOMUS

- a *Domus* de Sant Iu
- b *Domus* del Palau Arquebisbal
- c *Domus* de Sant Honorat
- d *Domus* d'Avinyó
- e *Domus* de Sant Miquel
- f *Domus* de Bisbe Caçador
- g *Domus* de Sant Felip Neri

BARRI INDUSTRIAL/ARTESANAL

- 1 Instal·lació de vi
- 2 Factoria de salaó i *garum*
- 3 *Tinctoria* (tintoreria)
- 4 *Fullonica* (bugaderia)
- 5 *Tabernae* (botigues)

- Muralla segle IV dC
- Abocador/fossat
- Estructures adossades a la muralla
- Pervivències actuals de possibles traçats romans

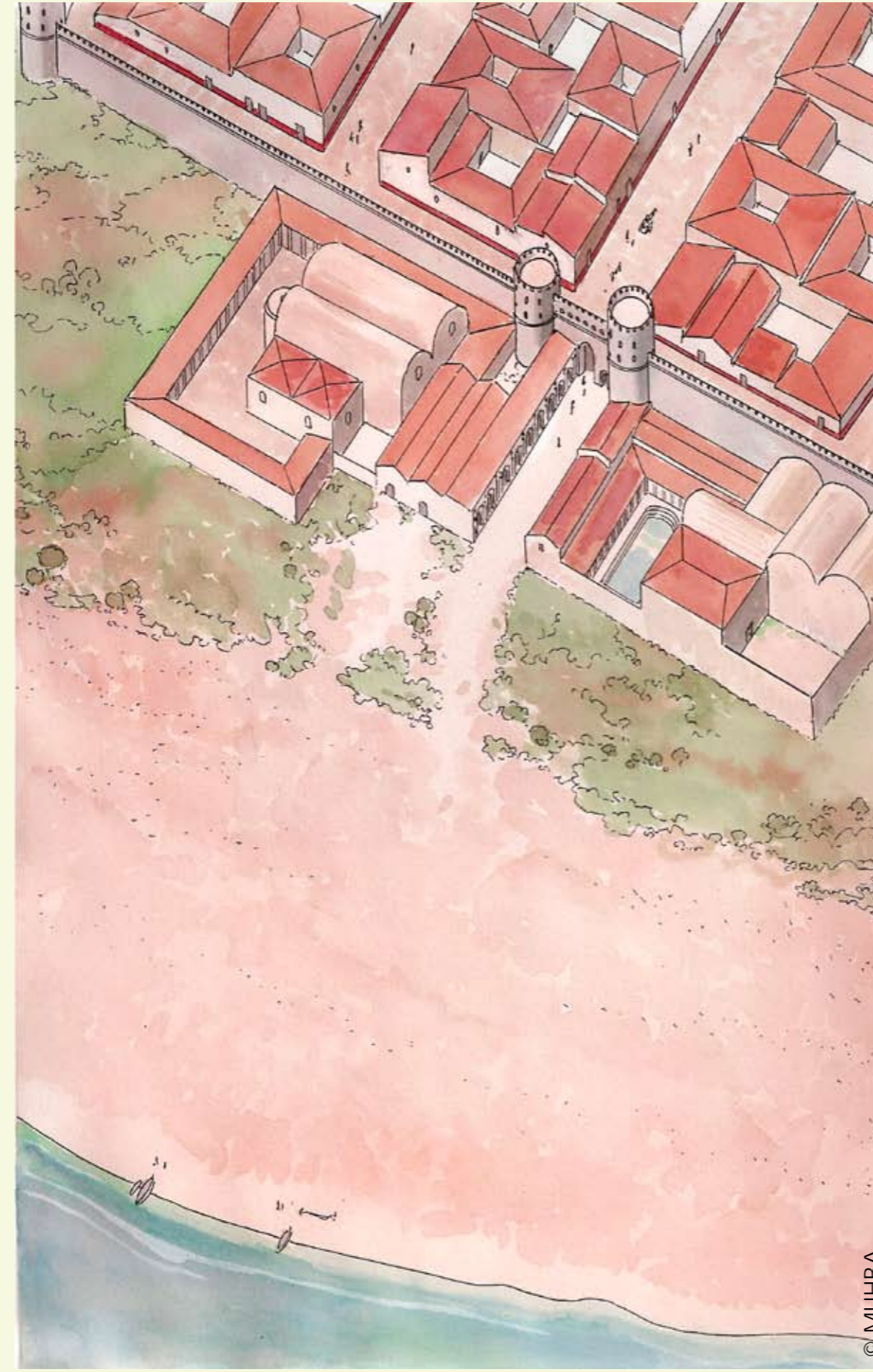
LES TERMES PORTUÀRIES SUBURBANES

Fora de la ciutat, a cada costat de la porta d'entrada a la colònia per la banda de mar, es van construir entre mitjan segle I i principis del segle II dC dos conjunts termals portuaris de caràcter públic.

Aquests dos nuclis termals devien ser per a homes i per a dones, tal com es troba a altres llocs de l'imperi, on, quan no es disposava d'edificis termals dobles, hi havia horaris separats. També existien termes on el bany es feia conjuntament.

En trobar-se properes al mar, és possible que alguna de les piscines d'aquestes termes fos d'aigua salada. Les termes on ens trobem van ser abandonades al segle IV, quan es va construir el segon recinte emmurallat.

Al costat de les termes hi havia altres construccions que segurament corresponien a un *horreum*, un magatzem soterrani de grans dimensions vinculat al port. El gran pòrtic que donava pas a aquest important complex situat extramurs servia també per monumentalitzar l'entrada a Barcino per la Porta de Mar, que era la més important de les quatre que tenia la ciutat.

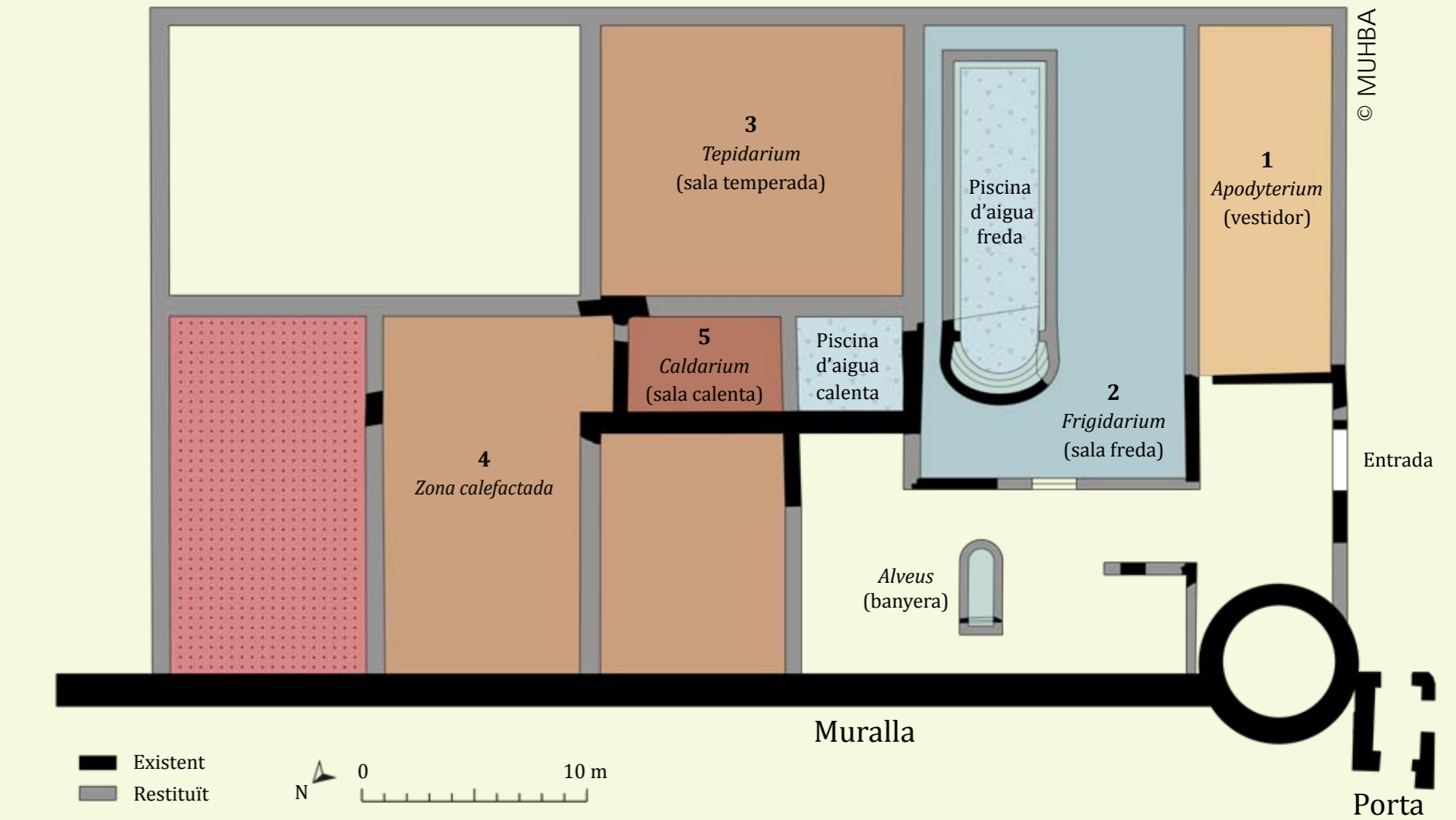
Figura 2. Vista hipotètica de Barcino a inicis del segle II dC, amb la situació de línia de costa, la Porta de Mar i els dos conjunts termals suburbans. Dibuix de Francesc Riart.

El recorregut termal

El funcionament de les termes romanes es basava en un recorregut que consistia en una successió d'espais amb diferents característiques i temperatures. A més també podia haver-hi sales de massatges i gimnasos.

Del conjunt termal en el qual ens trobem només es conserven la piscina de la sala freda i les restes d'alguna estància, però en el seu origen tenia més de 1.500 m². Les seves dimensions mostren la importància que tenien el tràfic portuari i les activitats mercantils.

Els usuaris de les termes suburbanes eren, majoritàriament, mariners, viatjants i comerciants, que les utilitzaven també com a lloc de trobada i d'intercanvi comercial. A la zona del port es trobaven normalment els prostíbuls.

Figura 3. Planta de les termes suburbanes portuàries vers la segona meitat del segle I i principis del segle II dC, amb indicació dels diferents àmbits coneguts. Hipòtesi de Carme Miró i dibuix de Miquel Gea.

Figura 4. *Acus crinalis*, agulles d'os de la segona meitat del segle III dC, que servien per subjectar els complicats pentinats femenins. Van ser trobades a la piscina del *frigidarium*, per la qual cosa es pensa que aquest conjunt termal era, dels dos existents vora la Porta de Mar, el destinat a les dones.

LA MURALLA DE BARCINO: DEFENSA I PRESTIGI

Una nova muralla

Al segle IV dC es va construir a Barcino una nova muralla amb 76 torres que es va adossar per l'exterior a la muralla que ja hi havia, de manera que es va reforçar el recinte defensiu d'una forma molt notable. Aquesta tasca va requerir una forta inversió econòmica i denota el bon moment que es vivia llavors a la ciutat.

La muralla, a banda de ser un element defensiu, tenia també una vessant simbòlica i de prestigi per a la població i els seus habitants. Era la imatge de la ciutat mateixa, al temps que definia l'espai urbà on vivien els seus habitants i on se situaven els principals edificis administratius.

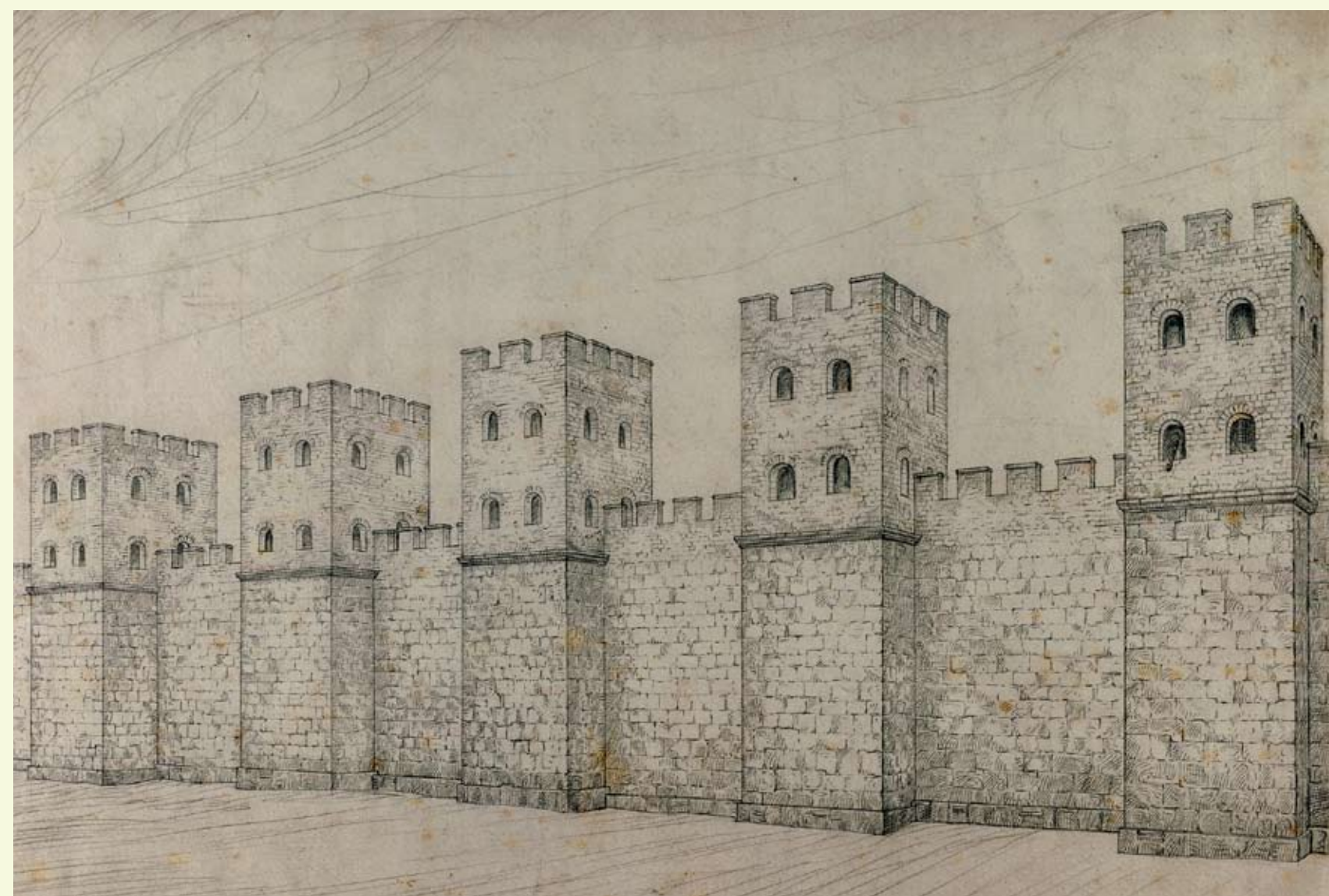

Figura 5. Dibuix de la muralla tardoromana de Barcino. Dibuix de Marià Ribas de 1943.

La Porta de Mar

La ciutat tenia quatre portes, que disposaven d'un pas central per a l'entrada del trànsit rodat, els cavalls i les mercaderies, i dos passos laterals per als vianants.

La porta *decumana* oriental o Porta de Mar era la porta per on entraven els mercaders i les mercaderies que arribaven de tota la Mediterrània. Estava flanquejada per torres circulars que en reforçaven les defenses i la monumentalitzaven. Se'n conserva únicament una de les portes laterals de vianants.

La construcció del *castellum* marítim al segle IV va modificar l'estructura inicial de la porta, i un dels passos laterals de vianants va quedar totalment anul·lat.

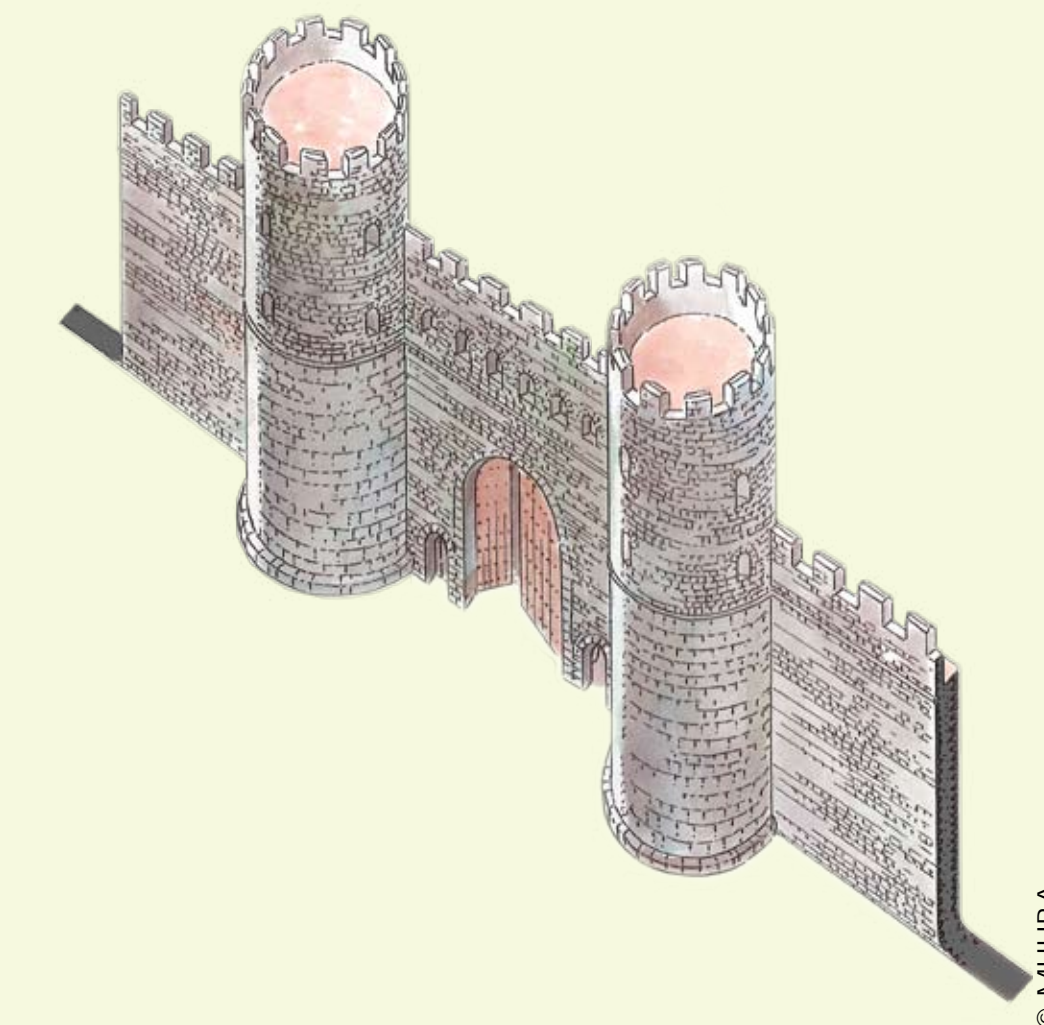

Figura 6. Restitució de la porta *decumana* oriental o Porta de Mar de la muralla al segle I dC. Dibuix de Francesc Riart.

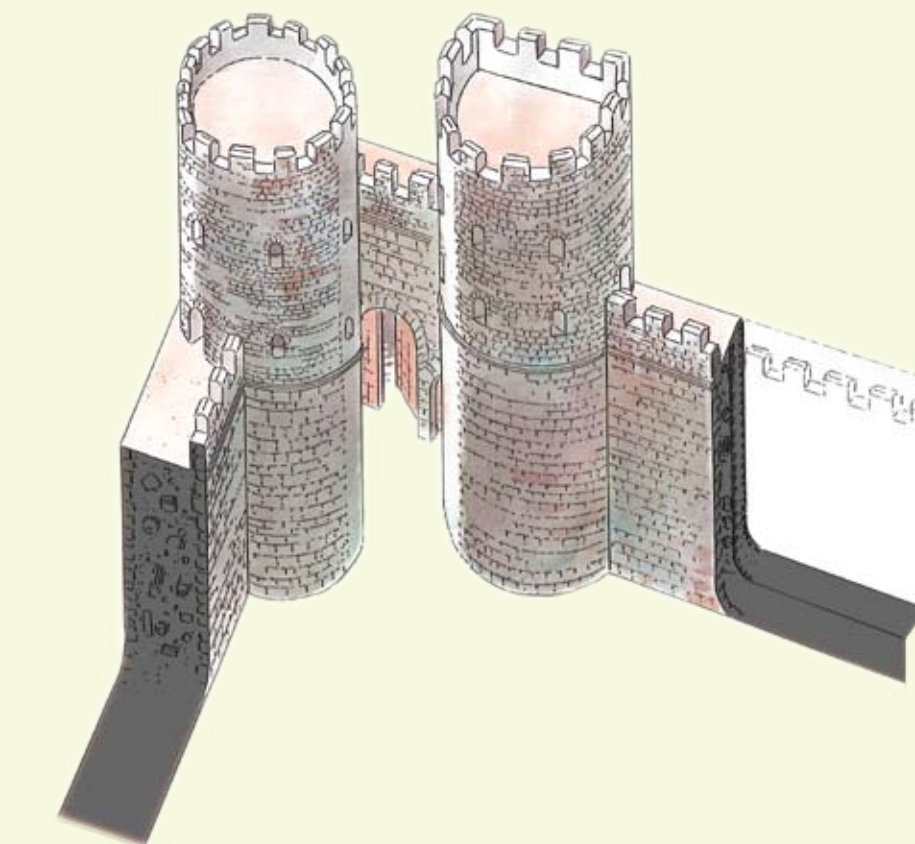

Figura 7. Restitució de la porta *decumana* oriental o Porta de Mar de la muralla al segle IV dC. Dibuix de Francesc Riart.

LA CIUTAT ROMANA I EL COMERÇ MARÍTIM

4

El comerç i la Porta de Mar: un impost per entrar a la ciutat

Els *portoria* eren els impostos que es pagaven sobre el transport terrestre o marítim de mercaderies i persones en passar per determinats ports o fronteres.

Al costat de la Porta de Mar, on hi havia un cos de guàrdia, es van trobar més de cent monedes segurament perdudes durant els pagaments d'aquest tribut que es feien abans d'entrar a la ciutat. S'han identificat, entre d'altres, monedes de les seques de Roma, *Arelate* (Arles) i *Lugdunum* (Lió), *Siscia* (Sisak, Croàcia), *Nicomedia* i *Cyzicus* (Izmit i Kapu Dagh, Turquia) i *Treverorum* (Trèveris, Alemanya).

La ubicació a la façana marítima de les termes i dels espais de magatzems reafirmen el paper comercial de la ciutat, on el port era un element clau de l'economia de la colònia.

Figura 8. Pas lateral per a vianants de la Porta de Mar, conservat a l'interior del Pati d'en Llimona.

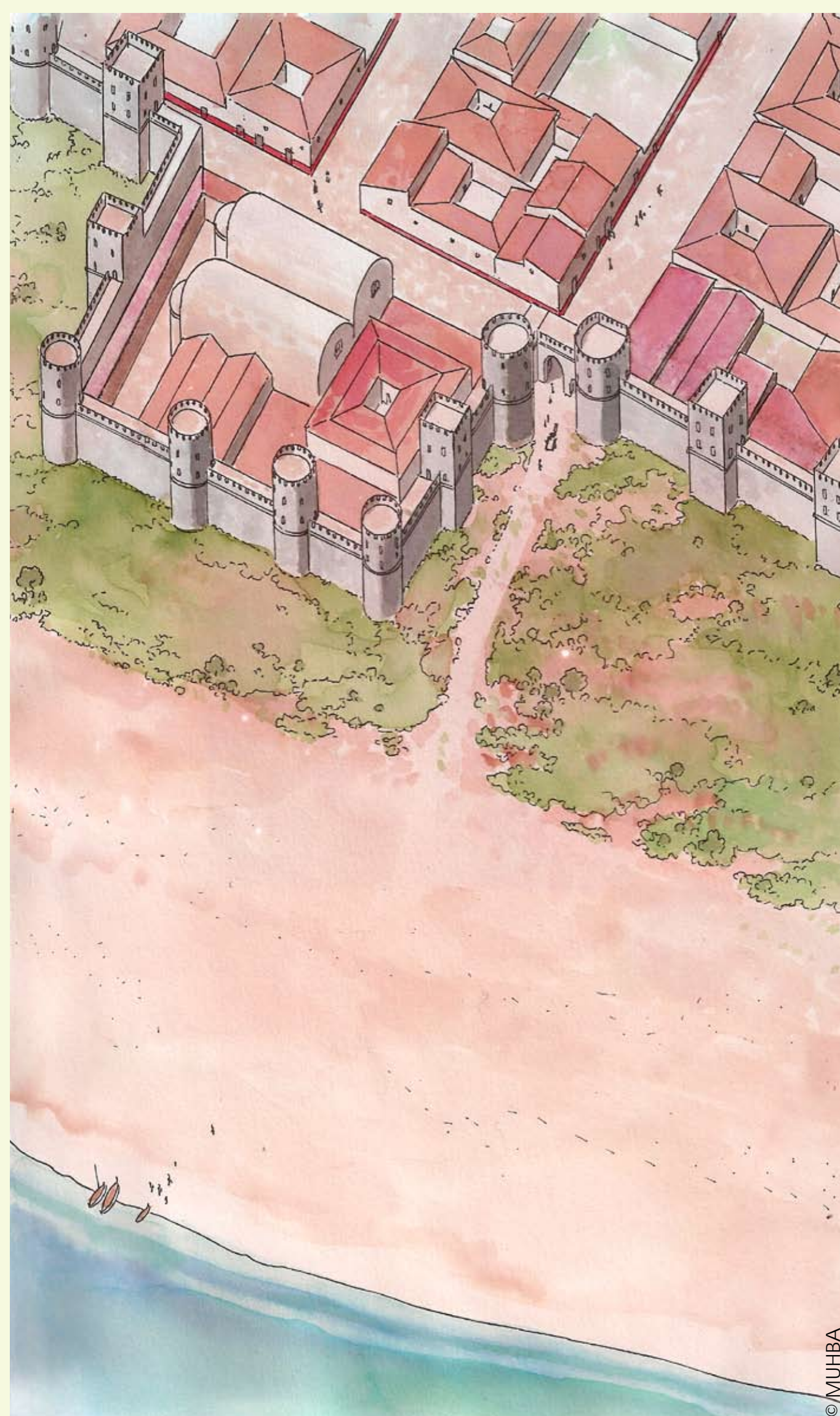

Figura 9. Monedes trobades a la Porta de Mar que van circular als segles IV i V dC.

El *castellum* marítim

El *castellum* marítim corresponia a una defensa avançada que sobrepassava la línia de muralla, en direcció a la façana costanera. La seva funció devia estar vinculada al port i al comerç marítim, en un punt estratègic i de control de l'entrada de mercaders i mercaderies a la ciutat. Es pensa que a l'interior del *castellum* hi havia algun edifici de caràcter oficial.

La construcció del *castellum* marítim i de la nova muralla al segle IV dC va afectar les termes portuàries suburbanes. Una part del conjunt termal va continuar en funcionament, però sensiblement modificat.

Figura 10. Vista aèria de Barcino al segle IV dC, amb la nova muralla, la Porta de Mar i el *castellum*. A l'interior del *castellum* encara estava en funcionament un conjunt termal. Dibuix de Francesc Riart.

LA MURALLA I LA PORTA DE MAR A L'EDAT MITJANA

5

La Porta Regumiro

A partir del segle x comença a transformar-se la muralla que des de l'època romana havia protegit i definit el nucli urbà. Es construeixen residències particulars, sobretot de famílies nobles, que s'adossen directament a la muralla i que incorporen les torres defensives. L'any 975, la Porta de Mar és esmentada en la documentació com a *Porta Regumiro*.

Al segle xi, les portes de la ciutat es van convertir en veritables castells urbans, que controlaven els vescomtes i el bisbe. El *Castrum Regumirum* (Castell de Regomir) es trobava sota dependència episcopal.

L'expansió urbana, junt amb la pèrdua de la seva funció defensiva, van propiciar el progressiu recobriment de la vella muralla amb cases per dins i per fora. El creixement es va accelerar a finals del segle xii, i cent anys després es va construir una nova muralla per encerclar la ciutat.

Figura 11. Planta que mostra el creixement de la ciutat fora muralles als segles XII-XIII. Planimetria: MUHBA.

La Casa dels Marc

Al segle xiii, la família Marc, vinculada a la cúria reial, tenia la seva residència al costat del castell de Regomir. La casa noble disposava de tres plantes, i en algunes cambres encara es conserva l'escut de la família.

L'any 1387, Galceran Marc va vendre el casal a Ponç de Gualba, prohoms de la ciutat que s'havia enriquit amb el comerç marítim i les activitats bancàries. A la mort de Ponç de Gualba, la propietat es va dividir entre el seu fill Ferrer de Gualba i el seu nét Nicolau.

La família Gualba va ser la propietària del casal fins al segle xviii, moment en el qual, per llegat testamentari, va passar a la comunitat de preveres dels Sants Just i Pastor. El 1779 l'edifici va ser adquirit per Tomàs Llimona, mercader d'indianes, de qui procedeix el nom actual de l'emplaçament.

Figura 12. La Casa dels Marc, restaurada, amb la muralla romana a sota.

Figura 13. Mènsules del casal medieval decorades amb els escuts de les dues famílies propietàries, els Marc i els Gualba.

DE L'ENDERROC A LA RECUPERACIÓ DE LA MURALLA

6

Les transformacions de la ciutat moderna

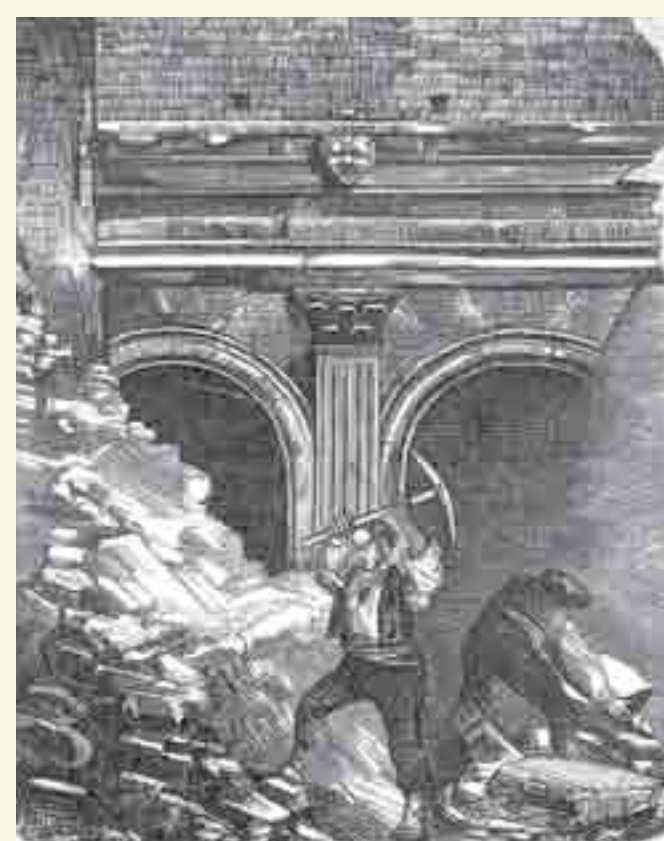
La intensificació de l'ús de l'espai urbà en una ciutat que des del segle XVIII s'industrialitzava, mentre encara l'encerclaven les seves darreres fortificacions, va comportar modificacions notables a l'àrea que ens ocupa. Una part de la porta romana de *Regumiro* i de les estructures annexes del *castellum* van desaparèixer al segle XIX, en bastir-s'hi noves edificacions.

Figura 14. Dibuix de Lluís Rigalt de l'any 1861 del carrer del Regomir, que manté el traçat romà del *decumanus maximus*. Encara s'hi pot veure clarament la torre rodona romana.

Figura 15. Dibuix de Buenaventura Hernández Sanahuja que mostra l'inici de l'enderroc, l'any 1862, d'una torre circular del segle IV que pertanyia al *castellum*. Al fons es pot veure la part superior de dos arcs del pòrtic del segle I dC.

Figura 16. Dibuix publicat per Josep Puiggarí que mostra la mateixa seqüència d'enderroc de la torre l'any 1862. S'hi poden veure els dos arcs del pòrtic, ja pràcticament alliberats de l'estructura de la torre que els amagava. Aquest era el pòrtic que donava entrada a les termes suburbanes i conduïa a la porta lateral de la muralla.

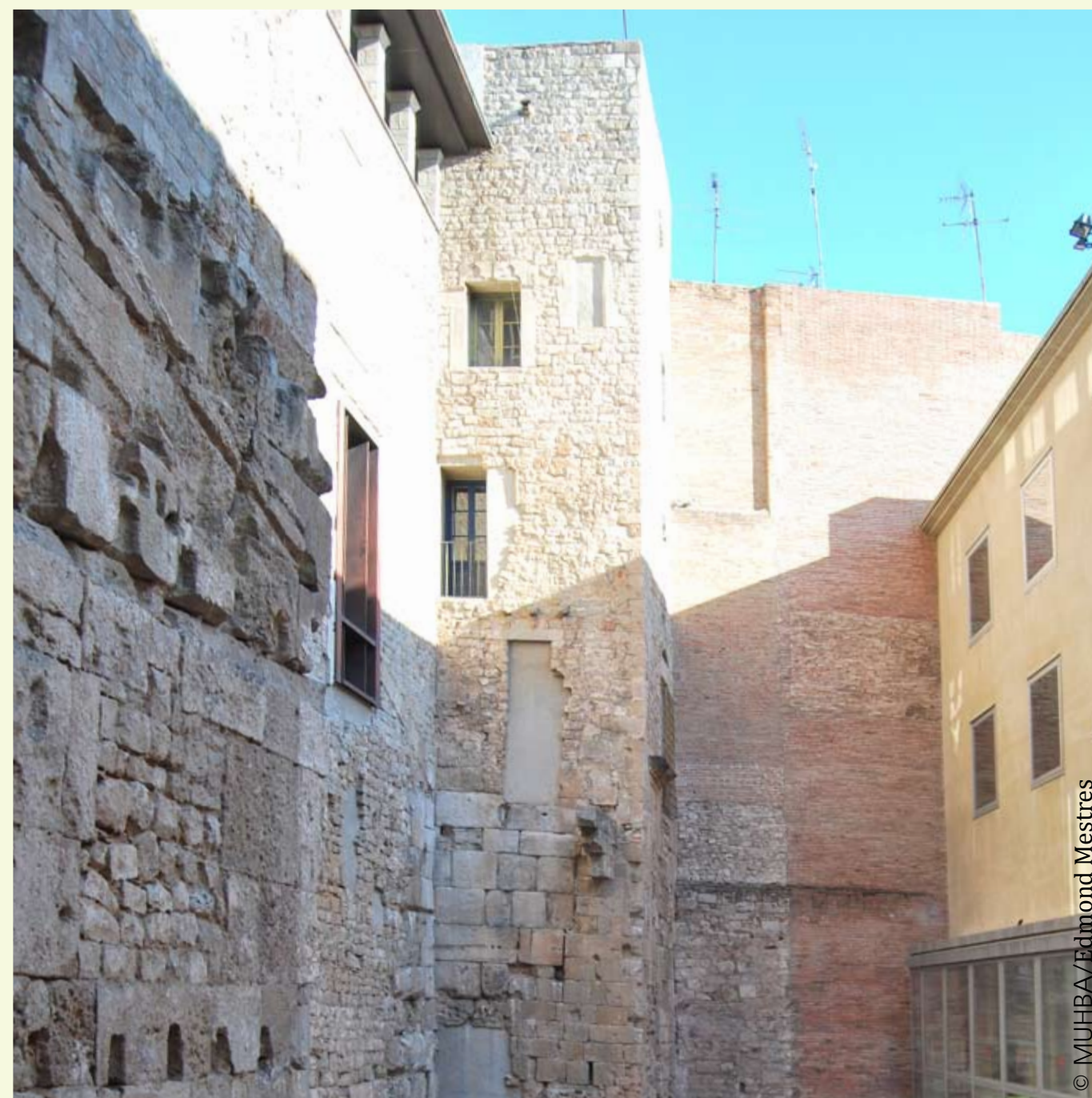
Figura 17. Alçat de la casa que Pelegrí Guasch va sol·licitar permís per construir al carrer de Regomir 7 i 9, l'any 1862, i que correspon a l'edifici actual. S'acabava d'enderrocar la torre de l'altre costat de Regomir i la volta que sobrevolava el carrer. La capella de Sant Cristòfol fou incorporada a l'edifici, més petita i amb una nova façana.

La monumentalització del nucli antic

La voluntat monumentalitzadora del nucli històric durant el segle XX ha comportat canvis de signe totalment diferent, amb l'enderroc d'edificis, sobretot dels segles XVIII i XIX, per deixar visible la muralla romana oculta entre les construccions que s'hi havien adossat al llarg de la història.

Cal esmentar també la pervivència, al costat de la porta *Regumiro*, de la petita capella dedicada a Sant Cristòfol, que va ser ubicada a l'interior de la torre romana l'any 1503 i que fou refeta el 1568. El 1899 va ser completament reformada per dintre seguint les pautes del neogòtic.

Figura 18. La muralla romana, amb les empremtes dels edificis que al llarg del temps s'hi van adossar.